

KÖNYVAJÁNLÁS

Anyanyelvünkről anyanyelvünkért

Válogatás a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma anyanyelvi pályázataiból

Védelem és megújítás

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma az Anyanyelvpolitikai Szövetségével 1999-ben pályázatot hirdetett meg, hogy ezen a módon is tegyen a magyar nyelv védelméért és a nyelv korszerű megújításáért.

Harminckilenc pályázó közül huszonhét díjazott lett. A kötet a nyertes pályamunkák közül tizennyolcat mutat be. A könyv kiadója, a bevezetőt író Rockenbauer Zoltán, a nemzeti kulturális örökség minisztere Kosztolányi Dezső idézetével zárja gondolatait: „A nyelvet, mely eleven, folyton változó és fejlődő folyamat, sohasem lehet véglegesen „rendbehozni”, de annyit igenis elérhetünk, hogy az öntudat résen álljon, és csöndben, rejtetten munkálkodjék.”

Ha tudjuk, hogy bizonyos nyelvi panelek, sztereotípiák észrevétlenül ragadnak ránk, résen lehetünk, vagy ha el tudunk tekinteni attól, hogy a divat áramába tartozásunkat ezzel is érzékeltesük, lehet nem használni az egyik pályázó, Faltysné Ujvári Anna által butiknyelvnek elkeresztelt nyelvet. Vannak, akik nem is érzik, hogy ennek a nyelvnek elemei az „Ez van!”, a „Jut eszembe!” a „Hadd ne mondjam!” a „Hülyét kapok!” vagy a „Hogy oda ne rohanjak!”, vagy a ma legdivatosabbak, a „Lényeg a lényeg.” és a „Nem semmi.”

Ugyanígy a példák tárát adja pályázatában Balázs Andrea az újságban, cégtáblákon, reklámszövegekben megjelenő modorosságok, stílustalanságok, megértést nehezítő nyelvi formákból, *Mai magyar nyelvünk visszasságai* címen. Összefoglalása nem csak nyelvünk helyzetét elemzi, de javaslatai is vannak, s kitekintései nem csak nemzetközi a vonzó nyelvvédelem megmutatása érdekében, de történetiek is, ahogy azt a következő gondolatai is tükrözik: „Ma nem arról van szó, hogy egy elmaradt nyelvet kell a nyugati műveltség szintjére fejleszteni, és kibontakoztatni ősi, kiváló tulajdonságait, fogatékosságait pedig pótolva a gondolatok és érzelmek kifejezésének művészi eszközévé fejleszteni. Ezt elvégezték eleink. Sem arról, hogy a mostoha sors által valóban romlásnak indult nyelvet visszaállítsuk eredeti tisztaságába, hogy megakadályozzuk egy külön osztálynyelv kialakulását. Csak arra kell ügyelnünk, hogy a nyelvújítás és az ortológus ellenhatás ádáz harcaiban és nagy íróink nyelvteremtő géniuszának működésével megvalósult gyönyörű magyar nyelv megmaradjon azon a szinten, ahova elért, és harmonikusan fejlődjék tovább azon az úton, mely az eddiginek méltó folytatása kell hogy legyen. S ebben össze kell fognia a nyelvművelőnek és az írónak, de elvégre minden művelt magyar embernek, kit anyanyelvének, műveltsége hordozójának sorsa méltán érdekel.”

Bencze Imre *Átok-, szitok-, káromszó* címmel gazdag gyűjtést végzett annak érdekében, hogy ha nagyon muszáj, ne a mai durvább, hanem a régebbi, leleményesebb változatot használjuk. Ahogy azt Weöres Sándor gondolta, s *A jószágrol* című versében meg is fogalmazta: „Káromkodj, ha jónak látod,/ szidd az embert és világot,/ ha szitkod szép: élvezem.”

Kis kitérő a könyv megjelenési formájáról és szerkesztéséről

Weöres Sándor verssoraival egy oldalon a költő fotója látható, máshol Lőrincze Lajos, Kodály Zoltán, Csokonai Vitéz Mihály képei jelennek meg, vagy a kipécézett nyelvi visszassá-

gok. De példák adódnak a szöveghez tematikusan kötődő fotókra is. Az illusztrációk a reprezentatív könyvet színessé is teszik. Oldják a nyomtatott szöveg monotonitását, s – ahogy ez gyakran más kiadványokban tapasztalható – itt egyetlen példa sincs rá, hogy az olvasást a szövegbe illesztett illusztráció zavarja.

A könyv technikai szerkesztésének jó megoldásai mellett a szerkesztést magát dicséri, hogy – amennyiben nem az egész pályázat szerepel – megtudhatja az olvasó, mit tartalmaz az egész, és a közölt rész hogy viszonyul ehhez. A szerző neve és pályázatának címe alatt elolvasható minden lényegi tudnivaló a pályázatról, és alkalmanként a pályázóról is. A könyvet Balázs Géza és Grétsy László szerkesztette, és a Nemzeti Örökség Minisztériuma részéről Fekete Olga gondozta. Az *Anyanyelvünkről anyanyelvünkért* azon kevés kiadvány közé tartozik, amelyet – mint egy tanácsadó szótárt – a helyes nyelv gyakorlása végett is forgathatunk.

A technika, a média és az ifjúság nyelve

Bogáti Péter *Röpirat a magyar nyelv ezredév végi állapotáról* címen olyan 40 oldalas, 4 fejezetből álló tanulmányt írt, hogy a munkájáról szóló közlés első mondataként fontosnak tartották a szerkesztők megjegyezni, hogy nem nyelvész pályázóról van szó. Valóban nyelvészhez méltó szakértelemmel és felelősségtudattal írta meg a nyelvhasználatról tudós tanulmányát az észlelt jelenségek értelmezésével és magyarázatával, s javaslattal a nyelvrontó jelenségek megfékezésére. „A nyelvvédelem sem kivétel: hatékonyra csak intézményesen válhat.”

Az *Anyanyelvünkről anyanyelvünkért* kötet leghosszabb tanulmánya Misztrik Jolán: *A hangzó beszéd torzulásai*. A határon kívüli magyar nyelvi kiejtésről készült írást a könyv szerkesztői a legteljesebb és legalaposabb felmérésnek értékelik, amely a határon kívüli kiejtésről készült, „óriási értéke a pontos vizsgálat, dokumentálás és elemzés. Erre a fölmérésre tényleges, adatokkal alátámasztható beszédművelő munka építhető – nemcsak a határon kívül, hanem Magyarországon is.”

A könyvben – Misztrik Jolán, a romániai magyar nyelvvel foglalkozó szerző mellett – szép számban szerepelnek a határon kívüli szerzők munkái. Kárpátalján készült két pályázat, Csernicskó István – Orosz Ildikó: *A magyar nyelv (és a nyelvet éltető közösség) jelenéért és jövőéért folytatott tevékenység Kárpátalján*, és Dupka György – Horváth Sándor: *Anomáliák, fogatékosságok és értelmetlenségek a helységnevek és helységtáblák használatában Kárpátalján*. Hosszú Tímea munkája az Erdélyi (székelyudvarhelyi) nyelvi jellegzetességek feltárása és Salamon Ferenc pályázata *Román jövevényszavak a magyar nyelvben*. Tomán László a „*Rendszerbomlás*” egy napilap nyelvhasználatában című munkája egy Vajdaságban élő pályázó vajdasági nyelvhasználati zavarait mutatja be, a Magyar Szó példaanyagával.

Ahogy a vajdasági munka is egy napilapból vette példáját, a sajtó, az újságírók nyelvhasználatának felelősségére, de még inkább a médián belüli mondott szóval kapcsolatos felelősségre hívják fel a figyelmet a szerzők. Závori Lajos *Anyanyelvünk védelme* című munkájában így: „A magyar sajtó nyelvét talán azóta kifogásolják, amióta ilyen létezik, ám az írott szó soha nem válik annyira befolyásoló tényezővé, mint az elmondott.”

A témával foglalkoznak Szalai Tünde: *Az frott sajtó nyelvi kultúrája (szegedi nézőpontból)*, Dr. Radics Jenőné: *A tömegtájékoztató eszközök, a Magyar Rádió és a Magyar Televízió nyelve*.

Az ifjúság nyelvi kultúrájáról tanúskodnak Móricz Ildikó *Az ifjúsági nyelv napjainkban*, és speciálisabban A debreceni rockzenészek szlengje, Zsupos Gabriella írása. Dócsáné Gargya Tünde nyelvvelő köre közös pályázatot adott be, amelyben a tanulók egyénileg feldolgozott témái közül a kötet Balogh Miklós – Kecskés József: *A magyarországi kábítószer-fogyasztók szlengje* című írását közölte.

A könyv színvonalát példázza, hogy benne Mészáros Zoltán magyarító programja – mely kiterjed általában az értelmiségi nyelvhasználat, a technika, az orvostudomány nyelvére, az iskolai, a politikai nyelvezetre, valamint a mindennapokban használt nem magyar szavak helyetti javaslatokra – a *Magyarítás a számítástechnikában* nemcsak érdeklődést felkeltő, de nyelvi leleménye miatt még derűt is válthat ki olvasójából. „Íme néhány javaslat: Backspace – visszalépegető. Enter – indulj! File – adatkéve vagy kéve. Insert – beszúró. Kurzor – ottpont. Shift – jelmásító.”

A minőségre utal, hogy az egyik pályamunka, melyből az

Anyanyelvünkéről anyanyelvünkért kiadvány az első részt közli, kötetként fog megjelenni. Dr. Szabó Károly: *A történelem szavakba merevült múlt* című írása nyelvvelő és nyelvi ismeretterjesztő cikkek gyűjteménye, amelyek a Nógrád című megyei lapban jelentek meg a hetvenes évek első felében. A pályázati munka és a várható könyv négy nagy fejezete: 1. A palóc nyelvjárásról; 2. A hivatal stílusáról; 3. Nyelvhasználati kérdések; 4. Szép könyvek, árnyalt stílus.

A pályázatot kiírók a 2000. évben a következő témákat javasolták kidolgozásra: 1. Nyelvi illem – nagyszüleink kiskorában. 2. Mondóka-gyűjtemény a/ Népcsfűfő, esetleg népdicsérő mondókák gyűjteménye b/ Nyelvtörő mondókák gyűjteménye. 3. Szójátékok, vagy anyanyelvünk valamely sajátosságán alapuló anekdoták, adomák, élcek, viccek gyűjteménye.

Az 1999-es pályázathoz képest ez évben a négyszeresére nőtt a pályázatok száma, 134 résztvevő 173 pályamunkát nyújtott be. A pályázók között a fiatalabb és az idősebb korosztály egyaránt részt vett. A pályázatok minisztériumi kiadványban való megjelentetése most van folyamatban. A válogatásokból sorozat kiadását tervezik készíteni.

Mátyus Aliz

